

Kovács Bea

EDUKATÍV SZÍNHÁZI KÜLÖNÓRA

Vitéz Mihály. 3G Színház, Marosvásárhely

Először ránézésre Székely Csaba drámája és az ebből Ándi Gherghe szabadúszó rendező által létrehozott előadás, a *Vitéz Mihály* több szempontból is botránygyanúsnak tűnhet. A szombathelyi Weöres Sándor Színház drámapályázatának első díjas szövege terv szerint a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Liviu Rebreanu Társulatának előadásában kellett volna világot lásson, ám ez, laikus kívülállók számára tisztázatlan okokból, nem így történt. A Románia első egyesítőjeként számon tartott Mihai Viteazuról szóló történelmi drámát független, a Teatru 3G Színház égisze alatt működő, projektalapú színházi alkotók munkájaként mutatták be október 5-én a Maros Művészegyüttes termében. Az alkotócsapatban román és magyar színészek is vannak, Székely Csaba magyar nyelvű szövegét Sándor László fordította románra, a német nyelvű betéteket pedig Elise Wilk ültette át.

Az előadás egyetlen színhelye egy szerényen berendezett, a kelet-európai időtlen mélyszegénységben élők életterére emlékeztető szobabelső; falain rongyszőnyegek, padlóján kopottas perzsák sorakoznak egymás mellett, ruhaszártó, szemeteskuka, csicsás-mintás viaszosvászonnal borított faasztal és -padok férnek meg ezen a lepukkant helyen (díszlet: Bogdan Spătaru). A rurális szocreál hangulatát is megidéző tér elsődlegesen Mihály, a leendő havasalföldi fejedelem otthonos-családias közege, azé a Mihályé, aki most, azaz az előadás kezdetén még csak Craiova bánja. A jó kiállítású, férfiaságának teljében levő Mihály Sebastian Marina alakításában a lófarkos, „all black” metalheadek, a szubkulturális lázadás, erőszak és individualizmus megjelenítőjeként áll elénk. Túlteng benne az erő és a tesztoszteron, nagyravágyásából fakadó frusztrációit fián (Narcis Zamfir) és feleségén (Laura Mihalache) éli ki. Mihály ugyanis a Doamna Stancával kötött házasság révén vált tehetős emberré, vagyona és rangja is a hozomány része, és az asszony ezt minden adódó alkalommal Mihály orra alá dörgöli. A darab elején feleségével való kapcsolata már megromlott, nője beporosodott bútordarabként létezik mellette, és iszik is. Mihály a közéletben viszont népszerűségnek örvend, sokan benne látják a Havasalföldön regnáló Sándor fejedelem méltó ellenfelét és utódját. Nagyanyja, a kétes hitelű jósasszony is folyton a férfi becsvágyára akar hatni, fejedelemnek szólítja és enyhén Lady Macbeth-i intrikussággal szembeszállásra és trónfosztásra biztatja.

Mihály sikere ezen a ponton azonban felsőbb hatalmaktól, pontosabban Báthory Zsigmondtól, az erdélyi fejedelemtől függ, a csicséri, sportszettbe öltözött, egyértelműen meleg és melegséget leplezetlenül, sőt az udvari urakat enyhén zaklató módon megélő Báthorytól (Kovács Károly). Az erdélyi fejedelem, akárcsak a román bán, körmönfont politikus, megtévesztő diplo-

Jelenet az előadásból. Fotó: Cristina Gânj (Bristena)

máciával mosolyog, tetteit alapvetően saját titkos érdekei fűtik. Az előadás közel három órájában a törökök és Habsburgok, a szultán és Rudolf császár között egyensúlyozva, Báthory és Mihály szövetségeinek és árulásainak történetét követjük végig a szerteágazó hatalmi hálóban. A nagyjából nyolc évet fellelő drámai cselekmény fizikai helyszíne mindvégig a már említett szobabelső marad, a jelenetek közötti váltást a tér fölé kivetített térkép jelzi, ami Craiovától Prágáig, Gyulafehérváron, Kolozsváron és Marosvásárhelyen át jelzi a bából fejedelemmé váló Mihály történetét, hadi karrierjét, majd bukását.

Ahogy egymásra halmozódnak a politikai és érdekkonfliktusok, amelyeknek Székely Csaba víziójában alapvetően az emberi gyarlóság az egyetlen és legfőbb mozgatórugója, úgy fárad el Mihály (vagy legalábbis az őt alakító, tiszteletre méltó figyelemmel és jelenléttel dolgozó Marina) és a közönség is. Mert bármennyire próbálnánk is apadatlan energiával követni ezt a fejedelmi ámokfutást, a *Vitéz Mihály* kb. másfél óra után leráz magáról és nehezen kapcsol vissza. Akinek nincs előzetes történelmi tudása a színpadon megelevenedő Erdély- és Európa-szintű társadalmi berendezkedésről, olyan mély vízbe csöppen, amelyből egész este nem menekül. Az előadásban ugyanis nincsenek olyan erős, kimondott színházi szituációk, amelyek megengednék, hogy eltekintsünk a történelmi jelentéshálótól és a helyben létrejövő drámai momentumra koncentráljunk. A produkció így vontatottá és prózaivá válik, dramaturgiai értelemben kevés történik, egyik kibékülés követi a másik árulást, szinte minden jelenet azzal indul, hogy valamiféle hír(nők) megtöri Mihály rövid nyugalmi állapotát. Arcok és nevek egybemosódnak, a néző kívül marad. A második óra kezdetén arra a szomorú megállapításra jutok, hogy ez a produkció közönség nélkül is ugyanígy folytatódna tovább.

Az előadás nyelve is több szempontból hagy kívánnivalót maga után: a rendezői megoldások vizualitásukban és stílusukban is egyfajta „modern” életérzést próbálnak becsempészni a tizenhatodik századi milióbe, ám javarészt közhelyesen. A kortárs valóságra utaló jelmezek, a már említett sportszett, a Mihályt támogató Buzești testvérek focirajongós, turkálós-műanyag

meze, a bán szeretőjének, Velicának (Raisa Ané) a flitteres miniruhája és combfixe ugyancsak Kelet-Európa balkáni divatját idézik meg, van bennük egy adag abból, amit úgy nevezünk: white trash. Nem is az a baj, hogy könnyen leolvasható vizuális jelzésekkel van dolgunk, hanem hogy minden olyan biztonságos. Ahogy biztonságos a román–magyar viszony ábrázolása is, a humoros közelítés érdekében semmi nem megy igazán vérre, nincsenek éles helyzetek, a helyenként beékelt betétdalok is inkább gúnyrapként hatnak, nem ütnek. Mintha az egész előadás lábujjhegyen kerülgetné azt az igazán forró kását, ami a történelem. Szövegszinten zavaró következetlenségként hat, hogy a román szereplők nagyjából mai nyelven beszélnek (és káromkodnak esztelenül), egyes magyar ajkú karakterek, mint például Makó György (Szabó János-Szilárd) és székely katonái pedig erőteljesen archaizáló nyelven szólnak meg. Az előadás legerősebb jeleneteinek a német–római udvarban zajlókat tartom, a tényleges tér fölé emelkedő császár kategorikus-komikus alakjának köszönhetően, illetve a Velicát elveszítő és lassan teljes bukásával szembesülő Mihály tragédiától terhes utolsó pillanatait.

A *Vitéz Mihály* provokatív volta talán abban is merül, hogy az ikonikus államférfi, Erdély első román fejedelmének történetét magyar szerző viszi színre. Mihály magánemberként és politikai szereplőként is megelevenedik, de nehezen tudjuk eldönteni, hogy a rendező mit gondol a figuráról: hol agresszív macsóként jelenik meg, hol érzékeny-érzéki, a harcok és háborúk értelmetlenségébe belefáradt férfiként, hol olyan közfiguraként, aki tényleg szívén viseli népe sorsát; majd ismét a hataloméhes birtokló áll előttünk. Mítosztalanítása azért nem jár sikerrel, mert az alkotógárda részéről sem érezhető egy egyértelmű konszenzus arról, hogy ki is volt, milyen ember lehetett Mihály. Az előadásban megjelenő Mihály nincs tudatában annak, hogy politikai célkitűzése, a három országrész egyesítése több mint három évszázadra történelmi valósággá válik – próbálkozásai meddőnek tűnnek, pályafutása, élete kudarcnak. Mihály megmarad az időkapszulában. A három női szereplő közül Velica az, aki örömlányként és tanácsadó partnerként is viszonyba lép Mihállyal, ám karakterének erőteljes szexualizálása nem tudja teljes értékű szereplővé avanszálni

Sebastian Marina és Laura Mihalache. Fotó: Cristina Gânj (Bristena)

őt, Báthory homoszexualitása pedig olyan, jelzésszinten megmaradó tény, ami színházilag nem lesz helyzetbe hozva.

A centenáriumi évben országsszerte Románia Erdéllyel való egyesülését ünneplik vagy egyesítését támadják, meglehetősen érzékeny az etnikai témákat érintő közbeszéd. Marosvásárhely mint kulturális és történelmi centrum manapság is alkalmasnak tűnne olyan művészi kezdeményezésekre, amelyek a román–magyar együttélést, illetve ennek nehézségeit helyezik fókuszba. Az ilyen színházi akciók általában sok oldalról támadhatók: kinek a nézőpontját érvényesítik a produkciók? Milyen arányban vesznek részt ezekben magyar és román alkotók? Honnan inspirálódik a rendező, a drámaíró: történelmi dokumentumokból vagy helyiek tapasztalataiból, az oral historyból? Létezik-e egyáltalán történelmi hitelesség, vagy csak történelmek vannak? És végül: van-e valamilyen szembeütnő politikai háttere vagy támogatottsága a létrejövő előadásnak?

A *Vitéz Mihály* annyiban „igaz mese”, amennyiben létezik egyezményes történelmi igazság és amennyiben elfogadjuk, hogy ami mese, az mindig kitaláció. Az előadás egy pontján rövid jelenetet vetítenek a Sergiu Nicolaescu-féle *Vitéz Mihály* filmből, ami köztudottan történelemhamisító részekkel operál. De a film megszületésének idejében, a Ceaușescu-narratívában ez volt az igaz mese. Ándi Gherghe előadása ezzel szemben felvállalja például a tényt, hogy Mihály vereséget szenvedett a călugăreni-i csatában, látunk benne magyarul beszélő románokat és a román–magyar erőviszonyok is összeurópai távlatokban kristályosodnak ki, nem pusztán az Erdély megszerzéséért zajló harcban. Üdvözlendő az alkotógárda multikulturális volta és a produkció ebből fakadó többnyelvűsége is. Az előadás provokatív, diskurzust eredményező ereje azonban egyelőre elmarad. Talán az év vége felé, a politikai rendezvények besűrűsödésével és a közhangulat feszítettségével már más hatást vált ki nézőiből.

Vitéz Mihály. A bemutató dátuma: 2018. október 5. 3G Színház, Marosvásárhely. Rendező: Ándi Gherghe; Szerző: Székely Csaba; Fordítók: Sándor László, Elise Wilk; Díslettervező: Bogdan Spătaru; Zene: Kovács Károly; Videó: Andrei Gereb. Szereplők: Alexandru Frânceanu, Benedek Botond-Farkas, Cristi Bojan, Sebastian Marina, George Bîrsan, Kovács Károly, Laura Mihalache, Narcis Zamfir, Raisa Ané, Ștefan Roman, Szabó János-Szilárd.